

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Sosyal Bilimler Dergisi *Journal of Social Sciences*
Cilt/Volume 11, Sayı/Number 46, Haziran/June 2011, 61-74

Albert Camus: Yabancı ve Sisifos Söyleni 'Duygusal Bir Deneş Olarak Saçmanın Düşünsel Bir Kavrama Yükseliş'

Albert Camus: The Stranger and The Myth of Sisyphus
'As An Emotional Experiment The Rise of Absurdity to An Intellectual Concept'

Gül EREN

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü
felsefetarihi@hotmail.com

ÖZET

Albert Camus'nün Yabancı adlı romanı ile Sisifos Söyleni başlıklı denemesi uyumsuz bir duyarlılıktan hareketle insanlara dünyanın saçmalığını göstermesi açısından 20. Yüzyıl felsefe tarihinin en önemli yapıtlarından kabul edilir. Her iki metin de yaşamın anlamsızlığı, varoluşumuzun saçmalığı, dünyaya karşı eksiksiz bir aldırmaçlık, çağdaş insan üzerindeki nihilizm büyüsü gibi konuları saçma kavramından hareketle sorunsallaştırır. Çalışmanın amacı ilk safhada duygusal bir deney olan saçmanın katkısız düşünsel bir kavrama nasıl yükseldiğini insanın hayatını kuran anların çeşitliliğinden hareketle incelemektir.

Anahtar Kelimeler: saçma, nihilizm, intihar, yabancılaşma, duygu ve kavram

ABSTRACT

Albert Camu's novel Stranger and His essay named The Myth of Sisyphus are accepted as one of the most important works of the history of philosophy in terms of showing the absurd of the world to the people. Both text starting from the concept of absurdity problematize the subjects such as the meaningless of life, the absurdity of our existence, a full indifference to the World and the magic of nihilism on modern man. The aim of the study is to investigate how the absurdity, which was an emotional experiment in the first phase, rose to a pure intellectual concept with variety of moments forming the man's life.

Keywords: absurd, nihilism, suicide, alienation, sense and concept

Tarih içerisinde, hangi dilde olursa olsun, sanat biçiminin görünümlerinden biri olan edebiyat ile karmaşık imgelerle düşüncenin kavramlarını aydınlatmaya çalışan felsefe arasında sürekli bir etkileşim söz konusu olmuştur. Bu etkileşim, kelime kullanan varlıklar olarak biz insanların, edebiyat ve felsefeyi nasıl konumlandığımızla yakından ilişkilidir. Çünkü dili kullanarak dünyayı biçimlendirmeye çalışan insan, edebiyatla, kelimelere hâkim bir alanda, kurgusallığın vermiş olduğu estetik bir zevkle kişisel sesin dönüşümünü sağlar. "Kuşkusuz, iyi edebiyat 'çözümlemeye' benzemez, çünkü yaratıcı düşüncenin oluşturduğu şey duygusal, karmaşık, şeyleşmiş, esrarengiz, belirsiz ve özeldir. Sanat bir başka tarzda bilme ve kavrama yeteneğidir"

(Magee, 1985: 325). Felsefe ise, edebiyatın yaratmış olduğu atmosferden farklı olarak, soyut ve karmaşık imgelem alanını hakikate varma arzusuyla içselleştirir. Bu bağlamda Batılı edebiyat tarihi boyunca, edebiyat/felsefe arasındaki hakikat ve kurgusallığa dayalı geleneksel dil kullanımları ve felsefenin biçimden çok içeriğe yönelmesinden hareketle içerik/biçim tartışmaları, edebiyatın mı felsefeye yoksa felsefenin mi edebiyata indirgenmesi sorununu açığa çıkarır. Ancak edebiyatın ve felsefenin ağırlıklı konu alanlarına bakacak olursak, birinin ötekine tercihi söz konusu olmaktan çıkar. Şöyle ki: bir felsefi eserde zevk, fikrin anlatımı için daha büyük bir kolaylık sağlarken, bir edebî eserde fikir, zevke indirgenir. Felsefi-edebî diye adlandırılan Kafka, Camus, Sartre, Dostoyevski, Simone de Beauvoir gibi güçlü edip ve filozofların eserleri ise, tezli romanlardır ama bunların hiç birinde, felsefi boyut kaybolmamış, fikir, üsluba motif oluşturmamış, yani felsefe, güzel sanatların bir dalı olan edebiyata indirgenmemiştir. Aksine, felsefe ile ilgili ilk düşünce kırıntılarının dini metinlerde, trajedilerde, efsanelerde bulunduğu gerçeği ve 20. Yüzyıldaki felsefi roman türünün gündeme gelişi dikkate alınacak olursa, felsefe ile edebiyat arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu düşünülecektir (Gündoğan, 1999:195, Öktem, 2011: 133). Edebiyat ve felsefeyi bu noktada birleştiren husus ise, düşünürü ya da yazarı varlık sorununa yönelten itkinin ne olduğudur.

Felsefe varlığı, var olması bakımından sadece aydınlatmak maksadıyla ele aldığı için varlığın soyut yönüne eğilirken, edebiyat ise felsefenin tam tersine hayatla iç içe olması bakımından varlığın somut yönüne eğilir. İşte, felsefe ile sanat, özellikle de edebiyat arasındaki ilişki, bariz bir şekilde, tam da bu noktada ortaya çıkar. Böylece, felsefenin soyut kavramlarıyla ifadesi güç olan, duygusal insan yaşantıları, edebiyatın anlatımı ile somutluk kazanır. Bu nedenle, edebiyat, var olan somutu düşündürdüğü ölçüde existansiyalisttir. (Öktem, 2011:134).

Felsefenin soyut kavramlarla anlatmaya çalıştığı edebiyat, varlıkları somutlaştırıcı, hayatın içine çeken ve ona canlılık veren etkin bir faktör olarak yeniden konumlandırır. Bu sayede edebiyat, felsefenin sadece içeriğe önem atfeden duruşunu, dilin vermiş olduğu güçle biçim açısından tamamlar. Zira felsefe ve edebiyatın birbiriyle ilişkiye girdiği en önemli kalıplardan biri kendini, içerik/biçim ilişkisinde ifşa eder. 20.Yüzyıl felsefi roman örnekleri de bu ilişkinin somutlaşmış kalıplarından başka bir şey değildir. Öyle ki, edebiyat felsefe ilişkisi en yoğun şekilde kendisini varoluşçulukta açığa çıkarır. Edebi ve felsefi unsurları örgütleyen güçleri anlamada varoluşçuluk, insanın 'kendini yapan' olarak görünmekten ziyade iklim ve toprakla, ırk ve sınıfla, dille, parçası olduğu topluluğun tarihiyle, katılımla, çocukluğunun bireysel koşullarıyla, edinilen alışkanlıklarla, hayatının büyük ve küçük olaylarıyla 'yapılan' gibi görünmesinden yola çıkarak, bireysel insan yaşamının ve kişisel tecrübelerin sahibi olan varlıkların bir tasvirini sunar (Sartre, 2009: 606). Acaba, varoluşçuluğun etkisiyle yazılmış olan bir eser, edebi olduğu ölçüde aynı

zamanda felsefi olabilir mi? Bu sorunun cevabı, Sartre ve Camus'de ete, kemiğe bürünür.

Sartre Bulant'ı da, edip-filozof tarzını gerçekleştirebilmiş iyi bir yazar olarak, edebiyatın sağladığı yeni anlatım biçimine, felsefi bir derinlik kazandırarak, yeni yorum alanlarının oluşmasını sağlar. Camus ise, hayatın anlamsızlığı veya saçmalığı tehdidi altında olan insanın yaşamına anlam katabilmek için kendisini sorgulayan felsefe karakterini bireyin şahsında somutlaşan edebi bir karakterle yan yana getirir. Böylelikle insan yaşamının saçmalığını sorgulayan felsefe, kendisinin ötekisi olarak edebiyatı yankılar ve felsefenin ötekisi olarak beliren edebiyat, bir duygu halinden felsefi kavramsal bir metafora yükselişini gerçekleştirir. Bu sayede Camus, hakikat/kurgu karşıtlığını yalnızca klasik bir karşılaştırmayla sınırlandırmayıp aynı zamanda felsefi ve edebi alt yapıyı sorgulayarak ele aldığı kavramlara bir anlam atfetmenin olanağını da belirler. Dolayısıyla Camus'nün kavramlara bir anlam atfetme olanağı noktasında kendisine saçma kavramını hareket noktası olarak seçmesi tesadüf değildir. Buradan hareketle biz de bu yazıda amacımız, Camus'de ilk olarak duygusal bir deneyim olarak beliren saçmanın, düşünsel bir kavrama yükselişini, edebiyat/felsefe ilişkisi ekseninde değerlendirmek olacaktır.

1. Saçmanın Ortaya Çıkışı

Camus'nün, bir duygudan hareketle saçma kavramına nasıl yükseldiğine değinmeden evvel, "saçma" kelimesine karşılık gelen anlamların ortaya koyulması gerekir. Çünkü saçma kelimesi tarih içerisinde pek çok anlamla karşılanmıştır. Saçma kelimesi özellikle anlamdan yoksun, akıl almaz, akla aykırı gibi anlamlara karşılık gelirken bunun yanı sıra, uyuşmamak, uyuşmaz, aykırı düşmek gibi anlamlarla da karşılanabilir. Geniş anlamda felsefi bir terim olarak saçma, 'anlamı olmayan her şeydir'.(Gündoğan, 1995: 56). Bu anlamda ele alındığında saçma bizzat varlıktan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu tanımdan hareketle saçmayı, varlığın dışında bir yerlerde aramak söz konusu olmaktan çıkar. Bu sayede ontolojik bir temele sahip olan saçma, anlamı olmayan her şeyin içine girerek, bizzat onların kendileri olur. Daha dar bir anlamda saçmayı Camus, Sisifos Söyleni'nin Absurde Duvarlar başlığını taşıyan bölümünde, ne dünya ne de ben (moi)'nin kendisidir; saçma dünyayı ben'e bağlayan ilişkidir şeklinde tanımlayarak onu bir varlık çeşidi olmaktan çıkarır. (Gündoğan, 1995: 56) Bir varlık çeşidi olmaktan çıkan saçma, Sartre'ın yaratısı olan varlıktan kaynaklanan saçmanın aksine, bilinç sahibi olan, insanın olmadığı yerde ortadan kaybolacaktır. Zira Camus, Sisifos Söyleni'nde ölümle birlikte saçmanın da son bulduğunu söyleyerek saçmayı hayatın, asli bir kavramı ve temel gerçekliklerinin ilki konumuna getirir. Camus, aynı zamanda yukarıda değindiğimiz saçma kelimesinin diğer anlamlarından olan aklın uygunluk isteği ile aklın denediği dünyadaki uygunsuzluk arasındaki uyumsuzluğu ya da uygunluk yoksunluğuna da değinir (Cruickshank, 1965: 68).

Asıl sorgulanması gereken nokta saçma, akıl ya da duygu olmadan da saçmanın yaşantımıza nasıl girdiği hususudur. Tıpkı Yabancı'da olduğu gibi insanlar içinde buldukları yaşamın mekanikliğiyle yaşamlarının monotonluğunu ve hatta bir gün kendi varlıklarını sorgulamaya başlarlar. İşte bu soruş, saçmanın belirtilerinden biridir. Kaldı ki saçma duygusu, bilinçlilikle ortaya çıkar ve bilinçlilik keskinleştikçe, saçmalık duygusu güçlenir (Braun-Master, 2000: 29). Bu duygu Pascal ve Kierkegaard'da olduğu kadar modern varoluşçularda da görülür (Cruickshank, 1965: 83).

2. Saçma Duygusu

Saçma duygusunu incelediği denemesi olan Sisifos Söyleni'nde Camus, özellikle önsözde bir saçma filozofu olmadığını saçma duygusunun mantıksal temelini anlatmaya çalıştığını bildirir. Camus, başkaldırma üzerine yazdığı yazılardan önce saçma üzerindeki ilk düşüncelerini kişisel deneye dayalı bir içgüdüyü ön plana çıkararak şekillendirir. Fiziki varlığın zenginliği ile ölümün zorunluluğu arasındaki karşıtlığı derinden derine duyan insanda saçma fikrinin nasıl büyüüp geliştiğini açıklar. 1937'de yayımlanan, Tersî ve Yüzü adı altında toplanan ilk yazılarında temel düşünce budur (Cruickshank, 1965: 9). Tersî ve Yüzü'nün buradaki önemi gerçekten de, Camus'nün daha sonra yazdığı birçok eserinde bu kitapta dile getirilen düşüncelerin çoğunu üslup farklılıkları ile kullanmış olmasında gizlidir. Zira Tersî ve Yüzü'ndeki, fiziki dünyayı göklere çıkaran diğer yandan fiziki dünyanın ötesindeki insanın geçiciliğinin görüntüsünü sunan beş deneme, Yabancı ve Sisifos Söyleni ile arasındaki kimi benzerliklerle değerlendirildiğinde dikkatleri üzerine çeker. Gerek Tersî ve Yüzü'nde gerek Sisifos Söyleni'nde gerekse diğer eserlerinde olsun Camus, tüm ana sorunlara insan ile dünyayı karşılaştırarak girer, sonuçlarını da bu karşılaştırmadan çıkarır (Camus, 2010b: 15). Burada üzerinde durulması gereken asıl nokta, Camus'nün ana kavramlarından olan saçmayı açıklarken yazmış olduğu yapıtları arasında geçişleri sağlayan paralelliklerdir. Bu anlamda Camus'nün 1942'de yayımlanan Yabancı adlı romanı ile Sisifos Söyleni adlı felsefi denemesi saçmanın duygusal bir deneyden düşünsel bir kavrama yükselişinin geçişlerini kanıtlar niteliktedir. İki yapıtın yayımlanış sırası bu varsayımı doğrular gibidir; ilkin yayımlanan Yabancı açıklama yapmaksızın bizi saçma iklimi içine bırakıverir; görünümü aydınlatan deneme ise arkadan gelir (Sartre, 1967: 99). Dolayısıyla Sisifos Söyleni, Yabancı'da oluşan duyguyu bir kavram olarak vermeyi amaçlamaktadır.

Camus saçma duygusu ile saçma kavramını birbirinden ayırır. Camus için saçma duygusu, saçma kavramı demek değildir; olsa olsa kurar onu (saçma kavramını), bir noktadır; hepsi bu. Onun için de özetlenmez yoksa (Camus,2009a: 25). Demek ki saçma kavramı için saçma duygusu bir temel olmakta ama bu duygudan da kavrama yükselmek gerekmektedir (Gündoğan, 1995: 63). Bu anlamda Sisifos Söyleni'nin saçma kavramını açığa çıkarmak, Yabancı'nın ise, annesinin ölümünün ardından denize giren, uygunsuz bir

ilişkide bulunan, güneş yüzünden bir Arabı öldüren, suçsuz olduğu halde idama giderken dahi mutlu olan bir karakterin dünyaya karşı kayıtsız tavrının bizde, saçma duygusunu uyandırmak istediği söylenebilir. Öyleyse Yabancı, günlük yaşamdaki gerçeklikleri insanın yaşamındaki umutsuzluk olmadığı sürece yaşamını sevmeyeceği gibi trajik bir ikilemden hareketle kişisel bir dolaysızlıkla birleştirerek ortaya koyar. Sisifos Söyleni'nde ise bu gerçekliklerin akıl ve sözcüklerin yardımıyla kavranması söz konusudur. Nitekim bu sözcük ve kavramlardan önce anlatılması ve yaşanması gereken bir dünya vardır. Bu noktadan bakıldığında Camus için dünyadaki olayları kavramlarla ve sözcüklerle ifade etmedeki yetersizliğimiz saçma duygusunun doğduğu yerdir. Madem saçmalığı gizleyecek bir şey kalmamıştır, o halde yapılacak en iyi şey saçmanın kabul edilmesidir. Saçmanın bu kabullenışı aynı zamanda saçmanın yalnızca bu dünyada mümkün olacağı, bu dünya ötesinde asla var olamayacağı anlamına da gelir. Bu ise tam anlamıyla insanın yaşamı seçmiş olması demektir.

Saçma duygusunun ortaya çıkması için herhangi bir sebebe ihtiyaç yoktur. Çünkü saçma duygusu nerede, ne zaman karşımıza çıkar, bilinmez (Gündoğan, 1995: 64). Herhangi bir anda, aniden yaşamın sıradanlığında karşımıza çıkabilir. Öyle ki Camus, saçmanın gerçekliğini yaşadığımız ve her gün yaşamda bu hissin bir takım modellerine ve görünümüne yöneldiğimiz temel bir duygu olduğuna dikkat çeker (Sagi, 2002: 47). Saçma kendi anlamını, varoluşunu analiz etmeksizin yaşamımızdadır. Saçma duygusu düşünmenin öznesidir ancak kendi anlamının bilinçsiz bir analizini yaparak bilginin bir nesnesi konumuna yükselir. Camus'nün Yabancı'sında hayat verdiği Mersault'nun temel özelliğinde karşımıza çıkan; onun bilgisi olmaksızın dünyayı ve güneşi hazırlayan bir alın yazısı söz konusudur. Öyle ki bu alın yazısı dünyayı umutsuzluk içinde haksız görürken bile insanın haksız yazgısına duyduğu yakınlık söz konusudur. Mersault'nun bilgisi olmaksızın, ama gizli onayı olmaksızın değil (Lebesque, 1984: 35). Saçma duygusu bir takım metafiziksel açıklamalarla anlama teşebbüslerine bağlanmaz. Burada Camus için önemli olan sadece saçmanın nerede olduğu ya da niçin saçma türünden soruları sormak yerine saçma hissinin kaynakları nedir? Dünyaya karşı hareket etmek yerine saçma duygusunun ruhuna geri dönmek gerekir mi? türünden soru ya da cümle kalıplarıdır (Sagi, 2002: 47). Demek ki katıksız bir gerçeklikle yüz yüze gelen insanın bu gerçeği, düşünmedeki güçsüzlüğünün farkına vararak, saçma duygusunu içinde uyandırarak yeniden bulması söz konusudur.

Çoğu kez dünya, kaotik ve akıl almaz görünür. Yabancı ve Camus'nün diğer çalışmaları bu görünüş ve bu görünüşten gelen şeylerle ilgilidir (Bloom, 2008: 13). Saçmanın ilk belirtileri olan kişisel deneyler, yine bu kaotik dünyanın durmadan tekrarlanan, bilincine bile çok az vardığımız süreçlerinden ibarettir. Sabahleyin kalkmak, tramvaya binmek, büroda ya da fabrikada dört saat çalışmak, yemek, tramvay, dört saat iş, yemek, uykunun bitmez tükenmez ritmini kolaylıkla izleriz ve bu aynı kalıp haftadan haftaya, aydan aya, yıldan yıla tekrarlanıp durur (Cruickshank, 1965: 10). İşte bu tekrarlanmışlık içinde

Yabancı'nın kahramanı Mersault annesini toprağa verir, uygunsuz bir ilişkiye girer ve birisini öldürür. Tanrı onun için yoktur sadece kendisi vardır. İşlediği suçta dahi gerçekte bunlar yokmuşçasına düşünür. İster annesinin mezarının başında, ister sahilde yüzerken, ister evinde, sokaklarda gelişen olaylarda onun için tek bir kural vardır: benim için hepsi bir. "Yine bir Pazar daha geçip gitti, anacığım topraklar altında yatıyor, yine işimin başına döneceğim ve sonunda, her şey eski hamam eski tas..."(Camus, 2010e: 31). Mersault'nun üzerindeki bu aldırmaçlık işlediği suçun yargılanma sürecinde bile başkasından söz ediliyormuş izlenimi yaratır. Savcının çıkardığı sonuçlarla öldürmenin gerçek nedenleri arasındaki uyumsuzluğu duyabilmemiz; kitabı kapattığımız zaman, cezalandırmak istediği olayları ne anlayabilen ne de yakalayabilen saçma bir adalet izlenimini taşıyabilmemiz için, ilkin gerçeğe ya da öldürmeyi hazırlayan şartlardan biriyle değinme durumuna getirilmemiz gerekir (Sartre, 1967: 100). Bu sebeplerden biri belki de en saçma olarak adlandırılacak olan güneşle alakalı olanıdır. Çünkü kahramanımız Mersault saçma duygusunun yalnızca edebiyatta değil, aynı zamanda günlük konuşmalarda ve öteki insanlarla olan ilişkilerimizde de rastlanır bir şey olduğunu kanıtlarcasına, güneş ışığının yakıcı etkisiyle bir Arabı öldürür. Yabancı'da "Artık güneşin beynimde çıkardığı zil seslerinden başka bir şey duymuyor, belli belirsiz, hep karşımda duran bıçağın kılıç gibi fişkırttığı parıldan başka bir şey görmüyordum" der (Camus, 2010e: 62). Camus Yabancı'da, anlatmak istediği bu duyguyu Ocak 1942- Mart 1951 yılları arasında tutmuş olduğu ve Defterler olarak adlandırdığı notlarda, kahramanını olumsuz olarak tanımlamasına neden olan dünyanın her gün bize sorduğu soruları, saçma duygusunun içinde eritir (Camus, 2003: 29).

Bununla beraber Sisifos Söyleni, varlığa fiziksel olarak yaklaşımdan, düşünsel olarak yaklaşıma yükselişin aşamalı olarak anlatıldığı bir denemedir. Özellikle bu denemede, Tersî ve Yüzü ya da Dügünler'den farklı olarak fiziksel yaşamın yoğun bir şekilde akılla incelenmesi söz konusudur. Camus'nün burada incelediği saçma duygusu herhangi bir değer kavramıyla alakalı olmayan birebir insanı ilgilendiren bir duygululuktur. İnsan mutlu olmak ister. Bunun için de kendisiyle ve çevresiyle iletişime geçer. Öyle ki saçma duygusunun bu kararlı sesi, Camus'nün diğer eserlerinde de önceliğe sahiptir. Örneğin Camus'nün, Düşüş'te, bir bedeni olmak için yaratıldığını düşünen Jean-Baptiste Clamence'te varlığının mutlu olma isteğiyle niceliksel olarak insanlarla sürekli bir etkileşim halindedir. Ancak bu mutluluk isteği, bizzat kendi varlığı yüzünden sekteye uğrar. Çünkü insan bilinçli olmayış, ölüm korkusu, yabancılaşma duygusu gibi duygularla yoğun bir şekilde uğraşmak zorunda kalır. Bu noktada Camus için yapılması elzem olan kabulleniş sürecidir.

3. Saçma Duygusunun Ortaya Çıkmasına Zemin Hazırlayan Aşamalar

Peki, saçma duygusu nasıl ortaya çıkar? Camus'ye göre, saçmalığın farkına varıldığı dört insani durum vardır. Bunlardan ilki modernizmin insan yaşantısında meydana getirmiş olduğu mekanik dekor görüntüsüdür. Bir gün

insan yaşamında “neden” diye bir kavram yükselir her şey bu şaşkınlık kokan bıkkınlık içerisinde başlar (Camus, 2009a: 24). Bıkkınlık Camus’ye göre makinemsi bir yaşamın sonundadır. Fakat bu bıkkınlık aynı zamanda bilincin bir devinimini de başlatır. Eğer bu devinim gerçekleşmezse yeniden bir bilinçsizlik uykusuna dalınır. Camus için uyanış, bu uyumsuz dünyaya karşı bir bilince sahip olmaktır. Uyanışın ardından iki sonuç çıkar karşımıza: intihar ya da iyileşme.

Saçmayı insana duyumsatan ikinci temel unsur zaman mefhumudur. Küçük bir kaygıyla başlayan bilinçlilik sürecinde insan gün gelir zamana dayanarak yaşamaya başlar. Geleceğe dayanarak yaşarız: “yarın”, “ileride”, “iyi bir yaşam olunca”, “yaşlandıkça anlarsın” (Camus, 2009a: 24). İnsan yarını isterken hep onun içinde, ona ait bir parça olduğunu görünce ona ürpertiyle yaklaşmaya başlar. Hep yarını isterken, hep yarının gelmesini dilerken, gün gelir geleceğe dayanarak yaşamaktan vazgeçerek, kendisinin zamanın malı olduğunu bilincine varır. Camus için etin bu başkaldırısı, tam da uyumsuzun tanımlarından biridir.

Camus zaman kavramının bir basamak altında yabancılaşmayı başlatır. Dünyanın “yoğun” olduğunu ayırımsamak, bir taşın ne denli yabancı, bizce kavranılmaz olduğunu, doğanın bir görünümünün bizi ne büyük bir güçle yok sayabileceğini sezinlemek yabancılaşmanın olanağını açar (Camus, 2009a: 25). Doğanın kendisine yüklemiş olduğumuz bu düşsel anlam o an kaybolduğunda, bu yitirilmişliğin ardından dünyanın bu yoğunluğu ve yabancılığı açığa çıktığında, Camus için saçma, bir kez daha belirir. Saçmanın Camus için en uç ve son aşamalarından biri de, insanın kendi görüntüsü karşısında yaşadığı yabancılaşma duygusudur. Sisifos Söyleni’nde Camus, insanın kendisi karşısında yaşadığı bu şaşkınlığı, insanın insan dışılığı karşısında yaşadığı şaşkınlıkla bütünleştirir. Tıpkı Yabancı’daki Mersault karakterinin yaşadığı düşüşte olduğu gibi. Aslında Mersault, hiçbir şeyi umursamasa bile her daim saçmanın bilincindedir “Savaş, aşk, intihar, sefalet, koşullar beni zorladığı zaman bunlara dikkat ediyordum. Ama nazik ve yüzeysel bir biçimde” (Camus, 2010b: 39). Bu umursamazlıkla eş zamanlı ilerleyen Mersault’nun hayata karşı suskunluğu, işlenen cinayetle uyumsuz son noktasına yükselir. Aynı durum Camus’nün Mutlu Ölüm’ünün başkahramanı Mersault içinde geçerlidir. Birdenbire kendi yaşamına yabancı olduğunu fark eden Mersault’un toplumun ahlak yapısına, insanın yalnızlığına yaptığı gönderme insanı bu yaşama iten davranışla, bu yaşam arasındaki uyumsuzluğun boyutunu gösteriyordu. Bu sebeple Mersault için mutluluk insaniydi, sonsuzluksa gündelik. Her şey küçülmeyi bilmekte, güneşlerin ritmini umudumuzun eğri çizgisine bağlamak yerine, kalbini onlarla düzenlemek en iyisiydi (Camus, 2010c: 117-124).

Camus’ye göre, saçma duygusunun asıl kaynağı ve en son durağı ölümle ilgili olan düşüncelerimizdir. Değiştiremeyeceğimiz tek alınyazısı, eninde sonunda varacağımız son durak olan ölümdür. Kişi zamanın malı olduğunu bilir ve günü

geldiğinde öleceğinin de farkındadır. Dünyanın bütün bu saçmalığına rağmen insan umutsuzlukla başladığı süreci umuda çevirecek bir seviyede yaşamı kutsar. Dünyanın, insanların özlem ve isteklerine karşı olan sessizliğine yine insan, pesimistik bir tavırla, karşılık verir. Nitekim, Camus açısından pesimizm, her ne olursa olsun mutlaka optimizme dönüşmek durumundadır. İnsan yaşamdan umudunu kestiği anda, hatta saçma duygusunun içine yerleşmesiyle birlikte, saçmanın farkına vararak saçmayı bir duygu olmaktan çıkarıp asli bir kavrama dönüştürürken aynı anda içinde beslemiş olduğu umutsuzluğu da umuda dönüştürür. Bu dönüşümün en iyi örneğini Camus, 1947’de yayımladığı *Veba* adlı romanında verir. Camus bu romanında kenti, bir anda sebepsiz bir şekilde sarmış saçma bir salgının karşısında bile, umutsuzluk ve eylemsizlik yerine umudu canlı tutmaya çalışır. Romanda “her zaman benden daha tutsak birisi vardır” tümcesi ile veba salgını sırasında var olan umudun nasıl canlı tutulmaya çalışıldığının kanıtlarından biri olarak okuyucuya yansıtılır (Camus, 2009b: 150). Bir anda insanların yaşamına musallat olan bu hastalığın saçmalığı, Oran kentinin sakinleri için yalnızca bir duygu olmaktan çıkar ve *Veba* kavramı ile saçma kavramı birbiriyle özdeş hale getirilir. Nitekim *Yabancı*’dan farklı olarak saçma duygusundan kavrama yükseliş bir başkaldırı devinimi içinde gerçekleştirilir. Camus için kişi, bu saçma yaşantıda kendi başkaldırı devinimi içinde ölüyorsa, bu onun yazgısını aştığının bir göstergesidir. “Gerçekten de, birey kendi başkaldırı devinimi içinde ölmeyi kabul ediyorsa, öldüğü de oluyorsa, bununla kendi yazgısını aştığını düşündüğü bir değer uğrunda kendini kurban ettiğini gösteriyor demektir” (Camus, 2010a: 15). Ancak yazgıyı aşan bu değer, Tanrı’nın yokluğunun doğal bir sonucu olmak durumundadır. Söz konusu olan durum saçma kavramı içinde geçerlidir. Din olmadığından insani arayışla dünya arasındaki uyumsuzluk kesin bir hal alır (Cevizci, 2009: 1172). Dolayısıyla modern dönemin ardından dini inancın sekteye uğraması, nihilizm çıkmazını da beraberinde getirir. Oysa Camus nihilizmin eline düşmek yerine, saçma deneyiminden hareketle ulaşılan saçma kavramında yükselerek bir başkaldırı etiği yaratır. Yalnız başkaldırı etiği oluşturulurken özellikle sıçrama tahtası olarak kullanılan saçma kavramına dikkat edilmesi gerekir. Bu kavramı düşünsel alanda açığa çıkarırken Sisifos *Söyleni*’nde kullandığı dil *Düğün*’lerde ya da *Tersi ve Yüzü*’nde kullandığı dilden daha az açıktır. Her ne kadar kullandığı dil açık olmasa da, saçmaya varoluşçu bir açıdan yaklaşan Camus’de, ne akla tam inanma ne de akli tamamen yadsıma söz konusudur. Asıl önemli olan nokta, saçmayı kabul eden bir yaşama yolu bulmaktır. Bir yandan yaşamın kutsanması diğer yandan yaşamdan vazgeçme olgusu arasındaki paradoks ancak yaşamdaki saçmayı kabullenerek, onun bilincinde olarak aşılabılır. “Saçmanın tüketilmiş olduğu (daha doğrusu açığa vurulduğu) doğrusa, o zaman hiçbir deneyimin kendine özgü bir değer taşımadığı da doğrudur ve tüm davranışlar aynı derecede öğreticidir. İrade, hiçbir şey değildir. Kabullenme her şeydir” (Camus, 2002: 133). Zira Sisifos *Söyleni*’nin intihar kavramıyla başlaması da yaşam ve ölüm arasındaki bu

paradokstan kaynaklanır. Daha kitabın ilk bölümünde intiharın felsefenin en önemli sorunu olduğu tartışması haklılaştırılmaya çalışılır. Saçmanın tanınması ışığında aydınlatılmaya çalışılan intihar kavramı ise saçmanın düşünsel olarak tanınmasında kendine bir paravan görevi üstlenir. Belli bir düzeyde intihar saçmanın tanınmasını gerektirir ama saçmanın tanınması intiharı gerektirmez.

İnsan aklının bu dünyaya uymadığını deneyimleyen birey, kendini yok ederek saçmayı ortadan kaldırmaya uğraşır. Camus bu durumu Sisifos Söyleni'nde fiziki intihar olarak değerlendirir. Camus'ye göre, saçmadan kurtulmak için kullanılan her iki yolda geçersizdir. Dolayısıyla saçmanın bilincinde olmak, yani bilinçli bir başkaldırı da bulunmak kişiyi kurtaracak tek çıkar yoldur. "Öyleyse, bilinçle gün ışığına çıkardığımız bu uyumsuz, uyumsuz olduğunu bile bile, göz önünden uzaklaştırmamak için elimizden gelen her şeyi yapmazsak, bu yazgıyı yaşamayacağız demektir. Onu yaşatan karşıtlığın öğelerinden birini yadsımak, ondan sıyrılmaktır" (Camus, 2009a: 58).

Çoğu insan yaşamın anlamsızlığından, sahip oldukları değerlerin ve fikirlerin varlığından şikâyet eder ama aynı zamanda varoluşlarını idrak etmeye ve somutlaştırmaya çalışır. Camus şöyle sorar: Şayet yaşamın bir anlamı olmadığı gerçeğiyle karşı karşıya kalırsak, o vakit intihar etmemiz mi gerekir? Camus, tam da bu noktada, saçmanın deneyimi olarak adlandırdığı anlamsızlık duygusunu analiz etmeye çalışır. Arzuladığımız bu anlam tam olarak nedir ve bizden anlamı saklayan dünyanın kullandığı yöntem nedir (Robinson, 2002: 317)? Camus için, deneyimi doğrudan idrak ettiğimiz andan itibaren, intiharın, hayatın anlamı problemi karşısında uygun cevap olmadığı sonucu insan zihninde kendiliğinden belirecektir. İntihar, bireyin artık kendisini yaşamaya değer bulmaması olduğuna göre, kurulu bir gelenek düzeninin yıkılması kararını da beraberinde getirir. Bu sayede insan her gün içinde bulunduğu ve deneyimlediği yaşantının anlamsız ya da değersiz olduğunu anlar (Cruickshank, 1965: 74). Dolayısıyla insanla hayatı arasındaki bu yabancılaşma, saçmanın tanınması yönünde önemli bir adımdır. Bu yüzden Camus, Sisifos Söyleni'nde insan ve hayatı arasındaki yabancılaşmayı, doğrudan saçmanın kavranmasında zorunlu bir durak olarak belirler.

İster felsefi, isterse fiziki anlamda olsun intiharın hiçbir türü, saçmayı ortadan kaldıramaz. Geriye tek bir yol kalır: o da saçmanın kabul edilmesi. Mademki saçma, insanlar tarafından kabul edilmeli o halde, saçmanın kendine ait bir gerçekliği olduğu da kabul edilmelidir. Zaten Camus, hem fiziki hem de felsefi intiharı yadsımakla saçmayı onaylamış olur. Camus'nün saçmayı anlamlı kılmak için bir değerler alanı oluşturmaya çalışmasının ilk ürünü olarak başkaldırı kavramı düşünsel alanda yeşerir. İnsan ilk etapta, saçmanın genel bütünlüğü içinde başkaldırıcıyı seçmelidir. "Camus, saçmayı düşünce ile maddesel dünya arasındaki bir ilişki olarak tanımlarken saçmanın savaşı ve yadsıyan niteliğini belirtiyor ve buna bir karşılaşma ve durmak bilmeyen bir savaş adını veriyor" (Cruickshank, 1965: 92). Saçmanın direnişinde, felsefenin

en önemli sorunu olarak intiharın merkeze yerleştirilmesi ve intiharın, dünyayı kutsayan insanlar tarafından en son çıkar yol oymuş gibi görülmesinden vazgeçilmesi, insanın, saçmanın gerçek varlığını kendinde onaylamasından başka bir şey değildir.

4.Saçma Duygusundan Asli Bir Yapıya Sahip Olan Saçma Kavramına Yükseliş

Camus, intihar kavramını saçmanın gerçek varlığını onaylamada kullandıktan sonra, dönemin varoluşçu düşüncesiyle insanın sorunlarının çözümünü somut bir alanda ele alarak kadercil bir anlayıştan uzaklaşır. Camus için somut insani durumlar alanının seçilmesi, dünyaya olan inancın korunmasıyla eşdeğerdir. Sisifos Söyleni'nde dünyada anlamlı olan tek şeyin insan olduğu açıklaması da Camus'nün sorunları, somut bir alanda ele aldığı gerçeğini desteklemektedir. Bu düşünce tarzında insan, birincil bir konumdadır. Çünkü bu dünyada kendisine anlam arayan tek varlık insandır. Bu perspektiften bakıldığında, Camus'nün saçma kavramını ele alışı, duygusal bir seçime doğru yönelir. Bu duygusal seçime doğru yönelim her yerde gördüğümüz çağdaş insan tipi olarak mutlu olmak isteyen kişinin şahsında somutlaşır. Kişi sınırsız mutlu olmak ister, hayatının sonsuza kadar devam etmesini arzular ama bu iştah kabartan istekler doğal dünyayla ilişkiye geçtiğinde yerle bir olur. Kişi, varlığının sınırları dolayısıyla isteklerinin gerçekleştiremeyeceğinin bilincine, yabancılaşma duygusunu ve ölüm korkusunu kendisinde içselleştirdiği zaman (saçmayı deneyimlediği zaman) fark eder. Dolayısıyla saçmanın, insanın içinde bir duygu olarak başlayıp ve daha sonra düşünce olarak bir kavrama yükselmesi kaçınılmazdır. "Bir insan aklının dışında saçma olamaz. Böylece saçma da diğer bütün şeyler gibi ölümlü sona erer. Bu dünya dışında da ama saçma hiçbir şey yoktur. Ve bu temel ölçütten hareketle saçma kavramının zorunlu bir şey olduğu ve benim ilk gerçeğim olabileceği sonucunu çıkartıyorum" (Lebesque, 1984: 50).

Böylece Camus, duygusal bir deneyim alanından aldığı saçma duygusunu düşünsel bir kavram alanına yükseltir ve saçmanın düşünsel olarak tanınmasını sağlar. Saçmayı, düşünce ile yaşantı arasında ya da duygunun istediğiyle, aklın varabileceği yer arasında bir ayırım olarak sunar (Cruickshank, 1965: 76). İnsan, saçmanın düşünce olarak farkına varır ve eş zamanlı olarak Hegelci bir anlayışla, akılsal bir düzene dayalı evren karşısında, yaşadığı saçma deneyimi ile birlikte akılla uzlaşmayan bir evren arasında kısıp kalır. Gerçekten de saçma, varlığın açıklanması hususunda akıl/deney arasında kalan insanın durumunu en iyi biçimde özetleyen kavramdır. Çünkü insan, akılla deney arasındaki bu aşılmaz uçurumun farkına saçma kavramıyla varır. Camus'nün gözünde insan, duygusal bir deneyim olarak saçma duygusundan düşünsel bir etkinlik olan saçma kavramına, maruz kaldığı insan/dünya ikileminin bilincine vararak yükselir. İşte bu bilinçlilik, saçmanın tam da tanımlandığı diğer noktalardan biridir.

Saçma fikri tarihsel içeriği bakımından incelendiğinde, Kartezyen geleneğe bir tepki olarak ortaya çıktığı yönünde de değerlendirilebilir. Nitekim konuya Camus tarafından bakıldığında, varlığın anlaşılabilirliği açısından aklın bu denli yüceltilmesi saçma fikrine terstir. Çünkü yaşanan hayatla, akılda temellendirilerek yaşanmak istenen hayat arasında bir kaos söz konusudur. Bu kaos ortamında saçma, insanın çağrısıyla dünyanın akıl almaz susuşuna bir tepki olarak doğar (Camus, 2009a: 36).

Deneyim ile akıl arasında yaşanan bu kaos ortamında Camus, saçma kavramını filozofça bir tutumla ele almak yerine kendisinin de deyimiyle bir ahlakçı edasıyla ele alır. Avrupa'da hâkim olan genel metafizik geleneğine yine saçma fikrinden hareketle karşı koyar. Bu durum Sisifos Söyleni'nde, Hıristiyan geleneğin içinde yaşanan hayata karşılık olarak insan varlığının ve zaman mefhumunun ötesinde olan bir hayatı haklılaştırma çabasında somutlaştırılır. Camus için hayatın değeri, Batı metafiziğinin yaptığı gibi akılla kavranabilecek dünya ötesi kutsanmış bir alanın içinde saklı değildir. Dolayısıyla Camus, salt akla dayalı biçimsel bir varoluş alanına hitap etmek yerine hayatla yapılan bir uzlaşma alanına hitap etmeye çalışır. Bu yüzden intihar, Camus için hayatın anlamsızlığı karşısında mantıksal olarak gerçekleştirilmesi zorunlu bir durum değildir. Hayatın anlamsızlığı probleme karşılık olarak hayatta kalmayı seçmek insani durumlar altında varoluşsal bir alana doğru yönelmektir. Bu yönelim Sisifos Söyleni'nde saçmayı umut kavramıyla karşı karşıya getirir. Hayatın yadsınına karşılık gelen her türden umut verici söz ya da beklentiler, bir Tanrı'nın varlığına bağlı olarak kurulan hayaller, tam olarak bilincine varılmış saçma kavramıyla çatışmaktadır. "Hiçbir işe yaramayan bir ölüm, sonra öbür yanda, dünyanın tüm ışığı. Ne çıkar, insan her şeyi kabul ettikten sonra? Ölüm herkesin başında, ama herkesin ölümü kendine göre. Olsun, güneş gene de ısıtıyor kemiklerimizi" (Camus, 2010d: 38). Ters ve Yüzü'nün sonunda dile getirilen bu ifadeler Batı metafiziğinin, insanlara vaat ettiği dünya ötesi hayat ve öbür dünya umudu karşısında Camus'nün bu dünyanın varoluşunu ve içindeki yaşantıyı kutsadığı görüşünün uzantılarından biridir.

5. Saçma Kahraman: Sisifos

Saçma tartışmasında, saçmanın ilk olarak duygu şeklinde yaşantıya girdiğini ancak daha sonra düşünsel bir kavram olarak formüle edildiğini ifade eden Camus, bu görüşünü haklılaştırmak için eski Grek efsanesi Sisifos'u yaşamın anlamsızlığının bir imgesi gibi kullanarak bu bilince varma sürecine bir melodram kazandırır. Tanrıların hep yeniden aşağı yuvarlanacak olan taşı, tepeye çıkarmakla cezalandırdıkları Sisifos, taşı belirlenen noktaya çıkarırken yeniden aşağıya düşeceğini bilmesine rağmen taşımaya devam eder. Camus'nün saçma kavramını açıklarken somutlaştırmada kullandığı bu örnek, boşuna olduğunu bildiği halde buna rağmen yine de direnen insanın portresini çizer. Yaptığı iş anlamsız ve yararsızdır, ama bu işi sonsuzluğa dek görmekle yükümlüdür Sisifos. (Erhat, 2007: 272). Camus için Sisifos, saçma bir

kahramandır. Çünkü ölümün bir son olduğunu bilen, insan için tek gerçek hareket noktasının saçma olduğunun farkına varan, boyun eğilmemesi gereken bir alın yazısına sahip olan bir kahramandır (Gündoğan, 1995: 91). İnsana gerçek boyutlarını kazandıracak bu başkaldırı sayesinde kişi kendi gerçeklerinin farkındalığını kazanarak ölüm ve zaman kavramları karşısında kendi mutluluğunu elinde tutar. Camus'nün saçmayı klasik tragedyanın bütün yoğunluğuyla işlemesi tek bir amaç uğrunadır: saçmanın anlaşılması. Saçmanın anlaşılması için öncelikle onun yok edilip edilemeyeceği sorunsalını Sisifos Söyleni'nde iki yolu takip ederek açıklar. Ona göre felsefi intihar olarak adlandırdığı birinci yol, akli kullanarak saçma olarak deneyimlediği bu dünyayı bir kenara bırakan bir öbür dünya ya da ahret inancında gizlidir. Saçmayı iman ile ilişki içerisine sokan yani saçma olduğu için inanan ya da saçmayı Tanrı'ya götüren bir aracı olarak kullanan Pascal ve Kierkegaard gibi varoluşçuların birçoğu bu görüşü savunmuşlardır. Kierkegaard'ın Korku ve Titremesi'nde imanın en yüce şey olduğunu göstermek adına Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ı Tanrı'ya kurban etmeye götürece kadar feragate dayalı paradoksal aşaması, Camus'nün Yabancı'daki Mersault karakteri ile paralellikler gösterir. Nitekim Kierkegaard'ın paradoksundaki cinayet Tanrı'yı kutsal kılan bir eyleme dönüşür. Kutsal bir eylemdir çünkü imanın başladığı yerde düşünmeye yer yoktur. Dolayısıyla aklın bir kenara bırakılması başka bir deyişle İshak'ın başı üzerindeki kılıca karşılık gösterdiği teslimiyet duygusu, saçmanın inayetinde mutluluk bulunmasından kaynaklanır.

Camus bu dünyanın yoğunluğu ve garipliği içinde saçmanın duygusal bir seçimden hareket ederek doğal dünyanın gerçekliği aracılığıyla düşünsel bir kavrama yükselişini açıkça anlatmaya çalışan bir tavır içine girer. Birbirleriyle taban tabana zıt olan saçma ile saçmanın deneyimlediği dünya arasında bir yerde bulunan insan, saçmanın bilincine vardığı anda özgürlüğünü kazanmış demektir. Saçmadan söz etmek demek bazı durumlara karşı hayır demek, yine bu durumun dışında bir şeye de evet demektir. Biz ne kadar inkâr etsek de, saçma duygusu ve saçma düşüncesi her zaman hayatın hatta insanın kendi benliğinde bir yerlerdedir. Önemli olan nokta ise, onun umutsuzlukla varılan bilinç noktasında umuda dönüşen bir mutluluğun içine işliyor olmasıdır.

Sonuç

Camus, insanın duygusal bir deney olarak saçmadan düşünsel bir kavram olarak saçmaya nasıl yükseldiğini öncelikli olarak fiziki varlık ile ölümün zorunluluğu arasındaki karşıtlıktan hareketle açıklamaya çalışmaktadır. Yazar açısından saçma kavramını ortaya koyma ihtiyacı, her gün yaşadığımız bu hissin kişi içindeki görünümüne dikkat çekmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Katıksız bir gerçeklikle yüz yüze gelen insan, dünyanın saçma olduğunun bilincine vararak, kabullenme sürecinin ilk aşamasını gerçekleştirmiş olmaktadır. Zira kaotik ve akıl almaz olan bu dünyada insan, durmadan tekrarlanan süreçlerin varlığına katlanabilmek için saçmanın

bilincine varmak zorundadır. İşte bu noktada yazar, yaşamın tekrarlanmışlığında dahi bir gizli onayın varlığını kabullenmektedir. Kaldı ki, kişi de saçmanın bilgisi mevcut olmayabilir, ama bu onun saçmanın varlığını onaylamadığı anlamına gelmemektedir.

Asıl üzerinde durulması gereken nokta; saçmanın hayatımıza nasıl müdahil olduğu ve yaşamın mekanikliğinden varlıkların sorgulanmasına nasıl geçildiği sorularını yazar, Sisifos Söyleni ile Yabancı adlı eserlerinden ilkinin görünümü aydınlatan bir deneme niteliği taşımasından ikincisinin ise açıklama yapmaksızın saçmayla iç içe geçen bir izlenim barındırmasından hareketle cevaplamaya çalışır. Bu soruları cevaplamaya çalışırken de ilk etapta saçma duygusu ile saçma kavramını birbirinden ayırır. Saçma duygusunun, saçma kavramına yükselmeye sadece bir nokta olduğu, iki eserin de merkezinde yer alan temel argümantasyondur. Dolayısıyla Yabancı'da kişinin yaşamdaki gerçekliklerle umutsuzluk arasındaki trajik ikilemi yaşaması, Sisifos Söyleni'nde ise bu ikilemi akıl ve sözcüklerin yardımıyla kavraması söz konusudur. Bu trajik ikilem çerçevesinde saçmaya rağmen nasıl yaşanabilir sorusu da yine Camus felsefesinde öne çıkan problemlerden biridir. Zira Camus, bu problemi, aklın uygunluk isteği ile aklın denediği dünyada ki uygunsuzluk arasındaki uyumsuzluğu 1951 yılında yayımladığı eseri Başkaldıran İnsan ile aşmaya çalışmaktadır. Yine yukarıda işaret ettiğimiz saçma kavramından hareketle eserleri arasındaki paralellikler Sisifos Söyleni ile Başkaldıran İnsan içinde geçerlidir Başkaldıran İnsan ile Camus'nün 1942 yılında Direnişe katıldığı sırada yayımlanan, saçma kavramını ayrıntılarıyla incelediği Sisifos Söyleni yapıtları karşılaştırıldığında, Başkaldıran İnsan'ın, Sisifos Söyleni yapıtının toplumsal bir versiyonu olduğu ortaya çıkacaktır. (Şevki, 2009: 130).

Bir saçma filozofu olmadığını vurgulayan Camus, saçma sözcüğünü kullanırken dünyanın akla uymaz susuşu karşısında varoluşçu bir tavır takınmaktadır. Yazar gerek yaşamın kutsanması, gerekse yaşamın yadsınması arasındaki paradoksun, saçmanın bilincine varılarak aşılacağına kanaatindedir. Dolayısıyla Camus için trajik bir dünyanın içinde yaşayan insan, yığınla umutsuzluk arasında saçmanın bilincine varma noktasında, umutsuzluğun dışında bıraktığı mutluluğa evet demiş olacaktır.

Kaynakça

- Bloom, H. (2008). Bloom's Guides: The Stranger, New York: Infobase Publishing.
- Braun, L. Master, B. (2000). Düşüşün Tanıklığı, çev. İbrahim Şener, İstanbul: İz düşün Yay.
- Camus, A. (2010a). Başkaldıran İnsan, çev. Tahsin Yücel, İstanbul: Can Yay.
- _____ (2002). Defterler-1, çev. Ümit Moran Altan, İstanbul: İthaki Yay.
- _____ (2003). Defterler-2: Ocak 1942-Mart 1951, çev. Ümit Moran Altan, İstanbul: İthaki Yay.

- _____ (2010b). *Düşüş*, çev. Hüseyin Demirhan, İstanbul: Can Yay.
- _____ (2010c). *Mutlu Ölüm*, çev. Ramis Dara, İstanbul: Can Yay.
- _____ (2009a). *Sisifos Söyleni*, çev. Tahsin Yücel, İstanbul: Can Yay.
- _____ (2010d). *Tersi ve Yüzü*, çev. Tahsin Yücel, İstanbul: Can Yay.
- _____ (2009b). *Veba*, çev. Nedret Tanyolaç Öztokat, İstanbul: Can Yay.
- _____ (2010e). *Yabancı*, çev. Vedat Günyol, İstanbul: Can Yay.
- Cevizci, A. (2009). *Felsefe Tarihi: Thales'ten Baudrillard'a*, İstanbul: Say Yay.
- Cruickshank, J. (1965). *Albert Camus ve Başkaldırma Edebiyatı*, çev. Rasih Güran, İstanbul: De Yay.
- Erhat, A. (2007). *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gündoğan, A. O. (1995). *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, İstanbul: Birey Yay.
- _____ (1999). 'Edebiyat İle Felsefe İlişkisi', A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Prof. Dr.Necati Öner Armağanı, C.XL, s.195-203, Ankara.
- Lebesque, M. (1984). *Camus*, çev. Ayla Kurultay, İstanbul: Alan Yay.
- Magee, B. (1985). *Yeni Düşün Adamları*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, (Murdoch Iris, 'Felsefe ve Edebiyat'), İstanbul: MEB.
- Öktem, Ü. (2011). 'Felsefede Edebiyatın Yeri ve Önemi', *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, C.XL, s.125-146, Isparta.
- Sagi, A. (2002). *Albert Camus and the Philosophy of the Absurd*, EditionsRodop: B.V., Netherlands: Value Inquiry Book Series.
- Sartre, J. P. (1967). *Edebiyat Üzerine*, çev. Bertan Onaran, İstanbul: De Yay.
- Sartre, J. P. (2002). "Albert Camus, 'Absurd', from the Myth of Sisyphus, Timothy A. Robinson (Ed.), *God*, (ss. 317-328), the United States of America: Hackett Publishing Company, Inc.
- _____ (2009). *Varlık ve Hiçlik: Fenomenolojik Ontoloji Denemesi*, çev. Turhan Ilgaz-Gaye Çankaya Eksen, İstanbul: İthaki Yay.
- Şevki, A. (2009). *Edebiyat ve Yorum*, Ankara: Havuz Yay.